

УДК 141:1

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v044.2023.5>**Р. І. Данканіч**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4968-678x>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ФІЛОСОФСЬКА ГЕРМЕНЕВТИКА: ПРОБЛЕМА ТЛУМАЧЕННЯ ТЕКСТУ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ Г. ГАДАМЕРА І Ю. ГАБЕРМАСА

Постановка проблеми. Однією з важливих тем для філософського осмислення дійсності є проблема людської комунікації. Аналіз глобальних проблем людства дозволяє зробити висновок про те, що переважна більшість соціальних, політичних, економічних, релігійних та інших конфліктів з'являються як наслідок непорозуміння. Отже, мова постає як універсальний засіб розуміння. Для розуміння необхідний розмовний діалог, в якому співбесідники вміло користуються засобами мовлення, мовленнєвим апаратом. Однак проблема полягає в тому, що діалог – це вже певний рівень культури мовлення, в якому учасники намагаються порозумітися. Сьогодні в світі, як бачимо, існує проблема культури діалогу, яка передбачає прагнення обох сторін до конструктивної співпраці через знаходження сфер, смислове наповнення яких однаково задовольняє всіх учасників дискусії. Але, навіть при наявності бажання досягнути порозуміння залишаються деякі перешкоди, серед яких можна зазначити проблему мовного вираження. Скажімо, читаючи друковану продукцію, кожна людина по-різному може тлумачити її зміст. Тоді ми можемо сказати, спираючись на досвід філософської герменевтики Г. Гадамера, що існує велика відмінність (різниця) між мовою тексту і мовою тлумачення (*Der Unterschied der Sprache eines Textes zur Sprache*) [2, с. 392]. Тобто, те, що автор мав на увазі в тексті, і те як зрозумів цю інтерпретацію читач має суттєву розбіжність. Тож проблема правильного висловлювання без викривлення і спотворення головної ідеї тексту є фундаментальною проблемою самого розуміння, бо, будь-яке розуміння – це все ж таки – тлумачення, а будь-яка інтерпретація неможлива без мовного середовища, в якому мова покликана виразити в словах предмет розмови. З іншого боку, звісно, що мова завжди є мовою тлумачення.

Однак сьогодні ми зіштовхуємося з проблемою мовних горизонтів, що виступають передумовою для досягнення взаєморозуміння учасниками комунікації. Нагальною є проблема певної імітації порозуміння, коли інтерпретатор, знаходячись в комунікативному полі, під час донесення певної інформації не розкриває повноти

змісту. Інтерпретатор, не вдаючись в подробиці розкриття попередніх подій, думає, що співбесідники знають, про що йде мова. Водночас учасники комунікації, схоплюючи деякий фрагмент змісту промови, думають, що розуміють, що має на увазі доповідач. Таким чином, формується проблема хибного взаєморозуміння. Причин в даній ситуації може бути декілька: належність учасників діалогу до різних культурних регіонів, мовних груп, релігійних традицій, світоглядів, тощо [5]. Отже, найголовнішою залишається проблема донесення смислів інтерпретаторами, не спотворюючи їх.

Аналіз останніх досліджень. Загалом необхідно зауважити, що проблема тлумачення тексту є однією з найбільш давніх в історії філософії. Її прямо і опосередковано розглядали Сократ, Платон, Арістотель, стоїки, неоплатоніки, християнські апологети Іреней, Татіан, Тертулліан, Оріген, схоласти, протестантські реформатори М. Лютер, У. Цвінглі, Ф. Меланхтон, Ж. Кальвін. Особливу роль в переформатуванні проблеми тлумачення тексту відіграла філософія Нового часу: Ф. Бекон, Т. Гоббс, Д. Локк, Р. Декарт, В. Ляйбніц, Б. Спіноза, які акцентували свою увагу на проблемі несвідомого, підсвідомого та інтуїтивного як в чуттєвому, так і в раціональному пізнанні. Ще раціоналістична методологія Р. Декарта представила науковому співтовариству вирішення проблеми розуміння шляхом прийняття очевидного і проясненого в будь-якій події, явищі, діалозі, тексті. Епоха Просвітництва принесла не тільки європейській, але світовій цивілізації ідею невичерпних можливостей людського пізнання, а також віру в розум і прогрес і здатність людини до саморозвитку і самовдосконалення. Ідеї самовдосконалення і осмислення світу через набуття системних і якісних знань відстоювали Вольтер, Ж-Ж. Руссо, Д. Дідро. Ідеї романтизму домінували у німецькому Просвітництві (Й. Вінкельман, А. Баумгартен, В. Гумбольдт). Просвітництво пропагувало всезагальну боротьбу з невіглаством, вважаючи, що лише освічене суспільство здатне на осмислення не тільки історичних подій, але й місця кожної людини у всезагальній історії людства. Вольтер вважав Просвітництво «великою революцією у розумі». І. Кант визна-

чив епоху Просвітництва як час вступу людства в повноліття, проголосивши вердикт людині: май мужність користуватися власним розумом (*Sapere aude! Habe Mut, dich deines eigenen Verstandes zu bedienen! Ist also der Wahlspruch der Aufklärung*) [7, с. 9].

У другій половині XIX століття нові підходи до розуміння тексту запропонували Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей, П. Рікер. Водночас однією з провідних постатей в герменевтичній думці XX століття є німецький мислитель, автор «Істини і методу» Г. Гадамер. Саме цей мислитель представив герменевтику як оригінальну і універсальну філософію, що охоплює всі сфери життя, а не тільки текстуальну і лінгвістичну його частину. Оригінальним підходом до герменевтики вирізняється й комунікативна філософія Ю. Габермаса, в якій він велику роль віддає герменевтиці в її гадамерівській інтерпретації. Серед сучасних дослідників герменевтичної філософії Г. Гадамера помітно виділяється Е. Тісельтон (Anthony Charles Thiselton). В своїй відомій монографії «Hermeneutics: an introduction» дослідник надає наступну оцінку герменевтиці Г. Гадамера: «Багато хто вказує, наприклад, що Г. Гадамер заперечує можливість остаточної відповіді на будь-яке питання. Як і твори мистецтва, питання невичерпні» [9, с. 225]. На думку Е. Тісельтона, Г. Гадамер не очікував, що врешті-решт ми зможемо встановити «критерії» смислу, за винятком практичного застосування. Отже, не слід розраховувати на збіг наших висновків із задумом автора. Адже життя йде вперед, в у герменевтиці немає місця повторенню. Автор монографії вважає, що Г. Гадамер у філософській герменевтиці відкидає «пояснювальну» вісь, що збереглася у Ф. Шлейєрмахера, К. Апеля і П. Рікера [9, с. 225]. Дослідження проблеми розуміння соціальних, історико-філософських, культурних, духовних смислів існування людства потребують залучення і соціологічних досліджень, адже соціологія шукає осмислюючий підхід до своєї об'єктної галузі, де взаєморозуміння виступає важливою складовою конструювання її теоретичного підґрунтя. Соціолог мусить працювати вже з існуючою базою символічно-структурованих предметів (*symbolisch vorstrukturierte Gegenstände*), які втілюють в себе структури дотеоретичного знання, за допомогою якої суб'єкти здатні говорити і діяти [5, с. 159]. Отже, дуже важливим для філософської герменевтики є залучення комунікативної філософії, зокрема Ю. Габермаса відомого німецького соціолога і філософа, представника франкфуртської школи. Ю. Габермас – один із найбільш впливових політичних і соціальних мислителів другої половини XX століття, автор концепції комунікативної дії і етики дискурсу. **Отже, метою статті** є дослідження проблеми тлумачення тексту і розу-

міння смислів в герменевтичному підході Г. Гадамера і комунікативному підході Ю. Габермаса.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ потребує не абстрактного відстороненого розуміння, а шукає інтеракції, тобто безпосередньої міжособистісної комунікації, що ґрунтується на взаєморозумінні. Проблематика раціональності завжди присутня в контексті розуміння індивідом навколишнього світу і його соціальної діяльності. Таким чином, з точки зору Ю. Габермаса, у комунікативній діяльності результат інтеракції залежить від того чи зможуть учасники погодитися між собою в інтерсуб'єктивно прийнятній оцінці свого відношення до світу. Відповідно до такої моделі дії, інтеракція може бути успішною лише за умови, якщо її учасники дійдуть до консенсусу один з одним, де його досягнення залежить від позиції форми «так» чи «ні». Отже, Ю. Габермас вважає, що досягнення взаєморозуміння неможливе без раціональної внутрішньої структури діяльності (*rationale Binnenstruktur des verständigungsorientierten Handelns*), що націлена на це [5, с. 157]. Ю. Габермас висвітлює проблему соціальної взаємодії, в якій приймають участь не тільки учасники інтеракції, але й спостерігачі, інтерпретатори. Отже, треба розрізнити інтерпретаторську діяльність спостерігача, який прагне уловити зміст деякого символічного прояву та роботу учасників інтеракції, що координують свої дії безпосередньо через механізми взаєморозуміння. Інтерпретатор, на відміну від безпосередніх учасників інтеракції, не прагне отримати розтлумачення, що надасть можливість прийти до консенсусу, щоб можна було узгодити свій план дій з планом інших учасників [5, с. 158]. Ю. Габермас зазначає, що інтерпретаторська робота спостерігача та робота учасника інтеракції може відрізнитися лише не за структурою, а по функціонуванню, адже в простому описі в семантичну експлікацію речової дії присутнє раціональне тлумачення ідеально-типового спрощення послідовності дій. Отже, проблему розуміння смислу в соціальних науках Ю. Габермас пропонує розглядати в трьох напрямках: феноменологічному, етнометодологічному і герменевтичному (*der phänomenologischen, der ethnomethodologischen und der hermeneutischen*) [5, с. 158]. Але у цьому дослідженні ми зупинимося на герменевтичному напрямку.

Ю. Габермас, досліджуючи шлях від комунікативної діяльності до дискурсу, стверджує, що досягнення такого – є складним процесом через багаторівневе блокування, що міститься у природних контекстах. Однак у структурі комунікативної діяльності від початку вже закладена орієнтація на взаєморозуміння, що досягається через використання учасниками інтеракції мовної граматики, яке формує текст. Ю. Габермас

наводить конкретний герменевтичний приклад (Beispielsfall) – це тлумачення збереженого у традиції тексту [5, с. 189]. На початку інтерпретатор впевнений, що правильно передає зміст авторського тексту, але згодом, приходять розуміння того, що помилково він вбудував даний текст у інший контекст, і виходив не з тих положень, що виходив автор [5, с. 189]. Отже, проблема тлумачення тексту зазначається Ю. Габермасом як проблема інтерпретатора, який несе у своїй діяльності вірогідність спотворення авторського тексту. За таких умов, Ю. Габермас формулює завдання для інтерпретатора: вчитися відрізнити своє власне розуміння контексту від розуміння автора. Для запобігання неправильного тлумачення тексту і приписуванню автору невласливої йому позиції, треба, щоб умовиводи виводилися із життєвого світу автора і його адресатів. Що ж собою являє життєвий світ? А як відомо поняття «життєвий світ» (Lebenswelt) належить відомому німецькому філософу, засновнику феноменології Е. Гуссерлю. Термін «життєвий світ» у Е. Гуссерля позначає існування у безпосередній достовірності досвіду ще до теоретичного рівня осмислення дійсності. «Життєвий світ» у Ю. Габермаса утворює горизонт процесів досягнення взаєморозуміння, за посередництва якого учасники приходять до порозуміння і вже проводять дискусію у єдиному комунікативному полі, тобто у єдиному для них соціальному чи іншому суб'єктивному світі [5, с. 190]. З точки зору Ю. Габермаса, інтерпретатор, має потенціал розділяти формальне відношення до світу із автором і його сучасниками. Він намагається зрозуміти: чому автор дотримувався тієї чи іншої думки, яка не співпадає із сучасними загальноприйнятими нормами і цінностями? Тоді інтерпретатор починає домислювати: що мав на увазі автор? Бо навіть якщо дослідник виходить із передумови того «життєвого світу», в якому перебував автор і його сучасники, то залишається неідентифікованими певні місця у тексті, тобто незрозумілими, неосмисленими. Відповідно, інтерпретатор може зрозуміти значення тексту лише у тій мірі, в якій він його осмислив і усвідомив. Це дуже важливий аспект у досягненні розуміння тексту.

Отже, будь який дослідник, що працює з текстом, є інтерпретатором цього тексту і мусить постійно прояснювати собі контекст, який передбачає те, що автор і сучасна йому публіка уявляли як єдине світоглядне поле знань, традицій, досвіду, соціуму тощо. Ю. Габермас робить висновок про те, що смисл тексту може розкритися тільки у контексті когнітивних, моральних і експресивних елементів культурного надбання, в якому автор і його сучасники створювали свої інтерпретації. Іншими словами, інтерпретатор не зможе правильно передати смисл тексту, якщо не усвідомить акцентів, які розставив автор і їх значущість.

Таку властивість інтерпретатора Ю. Габермас назвав «іманентною розумністю», що передбачає поблажливість до автора, посилаючись на його авторитет, стосовно незрозумілих і непрояснених (klarmachen) інтерпретатором місць [5, с. 190]. Наприклад, інтерпретатор ніколи не зможе зрозуміти семантичний зміст тексту без певної системи фактів і доказів. Але, враховуючи те, що змістовність доказів не є тотожною визнанню цих доказів достатніми, інтерпретатор не може уявити собі цих доказів без обговорення, не зайнявши по відношенню до них позитивної чи негативної позиції [5, с. 191].

Ю. Габермас акцентує свою увагу на дуже важливій проблемі дослідження тексту, коли інтерпретатор дозволяє собі не висвітлювати ті питання, які є нагальними для автора, тим більше, коли автор формулює концепцію їх подолання. Інколи буває ще гірше: коли дослідник замовчує відкриття автора. У цьому контексті можна довго наводити приклади по відношенню до надбання Р. Декарта, де його інтерпретації мають численні перекручування і викривлення, що спотворюють уявлення майбутніх поколінь про значення філософії мислителя. Отже, неправильний підхід до тлумачення тексту може відправити в небуття прекрасні дослідження багатьох мислителів, що наносить непоправну шкоду історико-філософській думці.

Як же уникнути спотворення тексту? Ю. Габермас вважає, що інтерпретатор зобов'язаний прояснювати усі значення «туманного» висловлювання навіть тоді, коли аргументація автора виявляється для нас дивною і неприйнятною. Адже за правилами інтерпретації, дослідник не може порушувати комунікацію між автором, його сучасниками і нами. Отже, інтерпретатор має зобов'язання зберегти перформативну установку (die performative Einstellung), яку він приймає в якості комунікативної дії [5, с. 191].

Тут Ю. Габермас звертається до філософської герменевтики Г. Гадамера за роз'ясненням, в якій інтерпретатор покликаний зв'язати як іманентну єдність смислу, так і трансцендентне очікування смислу, що виникає із відношення до істини уявного. Інтерпретуючи Г. Гадамера, Ю. Габермас приймає одну з головних герменевтичних умов розуміння – das Vorverständnis (передрозуміння), яке допомагає формуванню правильного розуміння, тобто знаходження істини [2, с. 299]. Ю. Габермас вважає, що традиція сприймати розуміння в онтологічному ключі бере свій початок з Е. Гуссерля і В. Дільтея, а М. Гайдеггер у роботі «Буття і час» розглянув розуміння як фундаментальну особливість людського існування. Стосовно поняття «взаєморозуміння», то воно тлумачилося онтологічно у роботі «Істина і метод» Г. Гадамером, учнем М. Гайдеггера, де взаєморо-

зуміння розглядалося як фундаментальна засада історії людства (*die Verständigung als Grundzug des geschichtlichen Lebens ontologisch ausgezeichnet worden*) [5, с. 158].

Ю. Габермас вважає, що Г. Гадамер розглядає істину у традиційному філософському смислі розумності, що охоплює пропозиціональну істину, нормативну правильність, автентичність і правдивість. Так як розумність присутня у всіх суб'єктах, можна орієнтуватися на взаєморозуміння, що формує універсальну претензію на значимість. Причому в основу своїх інтерпретативних зусиль дані суб'єкти кладуть інтерсуб'єктивно задіяну систему координат, як деяке децентроване світорозуміння. Отже, в основі нашого світорозуміння лежить деяка узгодженість, яка попередньо пов'язує нас і, завдяки якій ми можемо здійснювати критику будь якої іншої узгодженості. Отже, ця узгодженість і є основою нової герменевтичної утопії всезагальної і безмежної розмови, у нашому співіснуванні у деякому життєвому світі. За словами Г. Гадамера, кожна доцільна інтерпретація супроводжується очікуванням, що автор і його адресати, за умови подолання «дистанції у часі», змогли розділити наше розуміння їх тексту [2]. З точки зору Ю. Габермаса, Г. Гадамер залишається в полоні досвіду філолога, що працює з класичними текстами. Класичними Г. Гадамер називає тексти, що витримали історичну критику. Втілене у тексті знання, з точки зору Г. Гадамера, принципово переверщує знання інтерпретатора [2]. З точки зору Ю. Габермаса, досвід антрополога зазначає, що інтерпретатор не завжди знаходиться у гіршому положенні по відношенню до традиції. Тільки систематична історія раціональності, яку ми ще не досягнули у повній мірі, змогла б нас уберегти або від чистого релятивізму або від наївної абсолютизації наших власних стандартів раціональності [5, с. 194]. Ю. Габермас і Г. Гадамер у 60 – 70-х роках ХХ століття вели доволі активну дискусію в широкому інформаційному полі. Розглянемо інтерпретацію цієї дискусії завідувачем кафедри філософії Річмондського університету Л. Сімпсоном і провідним американським дослідником філософської герменевтики Р. Досталом. Л. Сімпсон (Lorenzo Charles Simpson) в роботі «Hermeneutics as critique : science, politics, race and culture» (Герменевтика як критика: наука, політика, раса та культура) звертає увагу на те, що між Ю. Габермасом і Г. Гадамером кінця 1960-х – початку 1970-х рр. відбувся ряд дебатів з приводу герменевтики і соціальної теорії. На думку Л. Сімпсона, хоча Ю. Габермас й визнав важливість досягнень Г. Гадамера для методології соціальних наук, він дійшов до висновку, що вони є систематично неадекватною основою для критичної соціальної теорії. На думку Л. Сімпсона, Ю. Габермас критикував Г. Гадамера за надмірно контекстуа-

лістське пояснення раціональності, а також відсутність у філософській герменевтиці механізму розрізнення між ідеологічним і неідеологічним. Також Л. Сімпсон звертає увагу, що Ю. Габермас надає систематичного значення гайдегґерівській / гадамерівській концепції життєвого світу і в цьому помітно зближується з позицією Г. Гадамера. Головна відмінність між концепціями, на думку Л. Сімпсона, полягала в тому, що Ю. Габермас протиставляє універсалістську концепцію розуму більш локалізованому та контекстуалістському поясненню Г. Гадамера [8, с. 8-9].

Провідний американський дослідник філософської герменевтики Р. Достал (Robert J. Dostal) в монографії 2022 року «Gadamer's hermeneutics: between phenomenology and dialectic» (Гадамерівська Герменевтика: між феноменології та діалектики) також звернув увагу на розбіжності між концепціями Ю. Габермаса і Г. Гадамера. На думку американського дослідника, Г. Гадамер робив акцент на послідовному віднайденні нашої солідарності з іншими. Ця глибинна солідарність вже існує, але її потрібно віднайти через розмову та діалог. В цьому сені Г. Гадамер не був єдиним, хто вказував на діалог як на фундаментальну основу політики. Тим же шляхом пішов й Ю. Габермас, який робить розмову і діалог наріжним каменем своєї демократичної політичної теорії. Що ж стосовно критики Г. Гадамером позиції Ю. Габермаса, Р. Достал виділяє наступні її елементи: нереальність, абстрактність ідеальної мовленнєвої ситуації Ю. Габермаса, яка не адекватно узгоджується з історичною локалізацією будь-якого учасників розмови [1, с. 38]. На думку Р. Достала, Ю. Габермас критикує, герменевтику Г. Гадамера як таку, що відводить надто багато місця авторитету і традиції і є недостатньо емансипативною. Традиція несе в собі забагато несправедливості, і для Ю. Габермаса її гадамерівська реабілітація підтримує цю несправедливість. Іншими словами, Ю. Габермас представляє себе як того, хто має намір підтримати просвітницький проект науки та емансипативної політики. Також Р. Достал вказує на відповідь, яку надав Г. Гадамер Ю. Габермасу у зв'язку з наведеною вище критикою. Дослідник показує, що важливим аспектом відповіді Г. Гадамера на зауваження Ю. Габермаса була критика наївності просвітницької надії на відродження просвітницького проекту: почати все спочатку і, водночас, ідентифікувати себе з його найкращими сторонами: сучасною наукою та свободами. Для Г. Гадамера свобода включає в себе політичну волю до емансипації, хоча її не слід розуміти як емансипацію від історії [1, с. 51].

Висновки дослідження і перспективи. Отже, дослідження проблеми тлумачення тексту і розуміння смислів в герменевтичному підході Г. Гада-

мера і комунікативному підході Ю. Габермаса є досить актуальним в контексті глобальних проблем людства, що породжують переважну більшість соціальних, політичних, економічних, релігійних та сучасних військових конфліктів внаслідок втрати здатності суспільно-політичних інститутів вести якісний міжкультурний діалог. Просте непорозуміння може призвести до страшних наслідків. Тож правильне висловлювання без викривлення і спотворення головної ідеї тексту або промови є фундаментальною проблемою самого розуміння, бо, будь-яке розуміння – все ж таки – це тлумачення, а будь-яка інтерпретація неможлива без мовного середовища, в якому мова покликана виразити в словах предмет розмови. Ця проблема набула методологічного значення в гуманітарних і соціальних науках через те, що вченому, від початку, не вдається знайти зміст попередньо вже структурованої дійсності так як, наприклад, це можна зробити за допомогою експерименту. Тому, як філософ так і соціолог зіштовхується з проблемою інтерпретації дійсності, явища, тексту. Проблему інтерпретації дійсності, явища або речей складно проаналізувати на предмет виявлення спотворення інтерпретацією реальності. Отже, текст є єдиним форматом, у якому можна прослідкувати шлях викривлення змісту із втратою смислів. Тому Ю. Габермас вважає, що шлях від комунікативної діяльності до дискурсу є складним процесом послідовного осмислення та зіставлення тексту і його інтерпретації. Тому мовна граматики, що формує текст, є конкретним герменевтичним прикладом його тлумачення, збереженого у традиції [5, с. 194]. Відтак, для того, щоб уникнути спотворення смислу, що міститься у тексті, інтерпретатор мусить:

- виходити з «життєвого світу» автора і його оточення;
- співвідносити «життєвий світ» автора із життєвим світом інтерпретатора;
- осмислювати слова автора до повного прояснення;
- постійно прояснювати історичний контекст;
- розглядати текст у єдності когнітивних, моральних, експресивних елементів даного культурного простору;
- незрозумілі місця не залишати без уваги, спираючись на авторитет автора. За словами Г. Гадамера, варто залучати метод «іманентної розумності», що означає передавати незрозумілий текст безпосередньо для сучасної аудиторії, таким чином, уникаючи «приховування» важливих акцентів автора. Іншими словами, представити на розгляд сучасника збережений текст.

Отже, філософська герменевтика має претензію на універсальність через її онтологізацію М. Гайдеггером і Г. Гадамером. Дослідження базових понять теорії дії і методології розуміння смис-

лів показало, що проблематика раціональності не приходить у соціологію ззовні. Вона сфокусована, у рівній мірі, як в метатеоретичному і методологічному відношенні до поняття «взаєморозуміння». Це поняття, як для Ю. Габермаса так і для Г. Гадамера, розглядається в аспектах координації дії і розуміння смислів у підходах до об'єктної області. Бо тільки за таких умов, стає можливим досягнення взаєморозуміння через встановлення консенсусу, заснованому на інтерсуб'єктивному визнанні їх значущості [5, с. 196]. Проблема тлумачення тексту, правильної передачі смислів завжди залишається у центрі уваги наукової еліти, потребує подальшого вивчення і містить глибоку дослідницьку перспективу.

Література

1. Dostal R. Gadamer's hermeneutics: between phenomenology and dialectic. Evanston: Northwestern University Press, 2022. 297 p.
2. Gadamer H.G. Hermeneutik I: Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Gesammelte Werke. Tübingen: Mohr Siebeck. Bd. 1. 1990. 495 S.
3. Gadamer H.G. Hermeneutik II: Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Tübingen: Mohr Siebeck, Bd. 2. 1993. 533 S.
4. Gadamer H.G. Hermeneutik und Autorität eine Bilanz (1991) / H.G. Gadamer. *Hans-Georg Gadamer: Hermeneutische Entwürfe: Vorträge und Aufsätze.* Tübingen: Mohr Siebeck, 2000. S. 42 – 47.
5. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns: Handlungsrationality und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1988. Bd. I. 534 S.
6. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns: Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1988. Bd. II. 628 S.
7. Kant I. Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? *Was ist Aufklärung? Kant, Erhard, Hamann Herder, Lessing Mendelssohn, Riem Schiller, Wieland* / Hrsg. von Ehrhard Bahr. Stuttgart: Philipp Reclam jun. GmbH & Co., 1974. S. 8 – 17.
8. Simpson L. Hermeneutics as critique: science, politics, race and culture. New York: Columbia University Press, 2021. 235 p.
9. Thiselton A. C. Hermeneutics: an introduction. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2009. 409 p.

Анотація

Данканіч Р. І. Філософська герменевтика: проблема тлумачення тексту в інтерпретації Г. Гадамера і Ю. Габермаса. – Стаття.

У даній статті досліджується проблема тлумачення тексту і розуміння смислів в герменевтичному підході Г. Гадамера і комунікативному підході Ю. Габермаса, що є досить релевантним в світлі останніх політичних і військових потрясінь та екзистенційних викликів. Розглядаються такі атрибути існування людини в соці-

умі як розуміння і взаєморозуміння, діалог і дискурс, що нині проявляють свою онтологічну значущість, відсутність яких неминуче призводить до соціальних конфліктів, громадянських і світових війн. Відтак, концепція мовних горизонтів стала передумовою для досягнення взаєморозуміння учасниками комунікативного процесу на будь-яких рівнях. Висвітлюється проблема соціальної взаємодії, в якій приймають участь не тільки учасники інтеракції, але і спостерігачі та інтерпретатори. Розглядаються проблеми розуміння тексту в проблемному полі комунікативних відносин, адже смисл тексту може розкритися тільки у контексті когнітивних, моральних і експресивних елементів культурного надбання, до якого жили і автор і його сучасники. Отже, текст є єдиним форматом, у якому можна прослідкувати шлях викривлення змісту із втратою смислів, Ю. Габермас вважає, що шлях від комунікативної діяльності до дискурсу є складним процесом послідовного осмислення та зіставлення тексту і його інтерпретації, де мовна граматики, що формує текст, є конкретним герменевтичним прикладом його тлумачення, збереженого у традиції.

Досліджується основні принципи розуміння і правильного тлумачення тексту Ю. Габермасом і Г. Гадамером, які виходять з «життєвого світу» людини, що утворює горизонт процесів досягнення взаєморозуміння, за посередництва якого учасники приходять до порозуміння і вже проводять дискусію у єдиному комунікативному полі, тобто, у єдиному соціальному чи іншому суб'єктивному світі. Окреслені елементи методики тлумачення тексту Г. Гадамера з залученням методу іманентної розумності, що передбачає уникнення приховування інтерпретатором незрозумілого тексту від сучасної аудиторії здійснювати максимальне збереження автентичності тексту. Правильне тлумачення тексту, за словами Г. Гадамера, можливе лише в форматі постійного прояснення історичного контексту і передрозуміння. Здійснюється порівняльний аналіз герметичного підходу Г. Гадамера і комунікативного підходу Ю. Габермаса до вирішення проблеми тлумачення тексту і збереження смислів. І Г. Гадамер, і Ю. Габермас намагаються досягнути однієї мети: вдосконалити методи тлумачення тексту, щоб максимально уникнути його викривлення і спотворення. Для Г. Гадамера філософська герменевтика є універсальною філософією, що визначається діалогічною структурою розуміння, то для Ю. Габермаса, вона зміщується в сферу практичної, соціальної, думки. Фактично, відмінність між мислителями полягає в тому, що вони роблять різні акценти в своїх дослідженнях. Дослідження Ю. Габермасом базових понять теорії дії і методології розуміння смислів показало, що проблематика раціональності не приходить у соціологію ззовні. Вона сфокусована у рівній мірі, як в метатеоретичному і методологічному відношенні до поняття «взаєморозуміння». Це поняття, як для Ю. Габермаса, так і для Г. Гадамера, розглядається в аспектах координації дії і розуміння смислів у підходах до об'єктної області. Бо тільки за таких умов, стає можливим досягнення взаєморозуміння через встановлення консенсусу, заснованого на інтерсуб'єктивному визнанні їх значущості.

Ключові слова: текст, інтерпретація, дистанція, розуміння, мова, герменевтика, комунікація, смисл, тлумачення, життєвий світ.

Summary

Dankanich R. I. Philosophical Hermeneutics: The problem of text interpretation from H. Gadamer's and J. Habermas' perspectives. – Article.

This article explores the problem of text interpretation and understanding of meanings in the hermeneutic approach of Gadamer and the communicative approach of Habermas, which is quite relevant in light of recent political and military upheavals and existential challenges. The author considers such attributes of human existence in society as understanding and mutual understanding, dialogue, and discourse, which are now showing their ontological significance, the absence of which inevitably leads to social conflicts and civil and world wars. Today we are faced with the problem of language horizons, which are a prerequisite for achieving mutual understanding by participants in the communication process at any level. The problems of social interaction, in which not only the participants of the interaction take part, but also observers and interpreters, are highlighted. The problems of understanding the text in the problematic field of communicative relations are considered since the meaning of the text can be revealed only in the context of cognitive, moral, and expressive elements of the cultural heritage in which both the author and his contemporaries lived. Since the text is the only format in which it is possible to trace the path of distortion of meaning with the loss of meanings, Habermas believes that the path from communicative activity to discourse is a complex process of consistent comprehension and comparison of the text and its interpretation, where the linguistic grammar that forms the text is a specific hermeneutical example of its interpretation preserved in the tradition.

The article investigates the basic principles of understanding and correct interpretation of the text by Habermas and Gadamer, which are based on the «life-world» of a person, forming the horizon of the processes of reaching mutual understanding, through which participants come to an understanding and are already discussing in a single communicative field, that is, in a single social or other subjective world. The article outlines the elements of Gadamer's methodology for interpreting a text using the method of immanent reasonableness, which implies that the interpreter should avoid concealing an incomprehensible text from the modern audience and should maximize the authenticity of the text. According to Gadamer, a correct interpretation of the text is possible only in the format of constant clarification of the historical context and pre-understanding. A comparative analysis of Gadamer's hermetic approach and Habermas' communicative approach to solving the problem of text interpretation and preservation of meanings is carried out. Both Hans Gadamer and Jürgen Habermas are trying to achieve the same goal: to improve the methods of text interpretation to avoid its distortion and distortion as much as possible. To Gadamer, philosophical hermeneutics is a universal philosophy determined by the dialogical structure of understanding, while for Habermas, it shifts to the sphere of practical, social, thought. The difference between the thinkers is that they place different emphasis on their research. Habermas' study of the basic concepts of the theory of action and

the methodology of understanding meanings showed that the problem of rationality does not come to sociology from the outside. It is focused equally in metatheoretical and methodological terms on the concept of «mutual understanding». This concept, for both Habermas and Gadamer, is considered in terms of coordination of action and understanding of meanings in approaches to the

object domain. Only under such conditions, is it becomes possible to achieve mutual understanding through the establishment of consensus based on the intersubjective recognition of their significance.

Key words: text, interpretation, distance, understanding, language, hermeneutics, communication, sense, comprehension, lifeworld.